

Jana Vukić: Sociološka studija u svrhu izrade sveobuhvatnih izmjena i dopuna prostornog plana uređenja i generalnog urbanističkog plana grada Dubrovnika (2022./2023.)

Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Zagreb i Grad Dubrovnik, Upravni odjel za urbanizam, prostorno planiranje i zaštitu okoliša, 2024., 137 str.

Sociološka studija autorice dr.sc. Jane Vukić i njezinih suradnica Tihane Pierov, Lore Rajčić i Pije Helene Markote, pod nazivom „Sociološka studija u svrhu izrade sveobuhvatnih izmjena i dopuna *Prostornog plana uređenja i Generalnog urbanističkog plana Grada Dubrovnika (2022./2023.)*” pruža temelj za analizu društveno-prostornih odnosa u Dubrovniku, s ciljem integracije potreba lokalnog stanovništva i stručnjaka u proces urbanističkog planiranja. Sastoji se od 7 poglavlja: uvoda, iskaza svrhe i cilja, opisa metodologije, prikaza rezultata istraživanja i tematskog prikaza najvažnijih naglasaka, rasprave o rezultatima, zaključka te smjernica.

Svrha studije bila je analizirati i integrirati ključne aspekte zaštite prostora, prirodne i kulturne baštine, istovremeno potičući održivi razvoj i poboljšanje kvalitete života na području Grada Dubrovnika. Cilj je bio, kroz znanstveno prikupljanje i analizu stavova, potreba i percepcija lokalnog stanovništva, identificirati ključne izazove i prilike s kojima se Dubrovnik suočava te objediniti perspektive građana, stručnjaka i drugih relevantnih aktera, kako bi se stvorile smjernice koje odražavaju autentične potrebe i vrijednosti Dubrovnika za sveobuhvatne izmjene i dopune *Generalnog urbanističkog plana (GUP)* i *Prostornog*

plana uređenja Grada Dubrovnika (PPU). Posebni fokus bio je na uključivanju civilnih i stručnih dionika kroz stručno vođeni proces participacije (od faze pripreme urbanističkog koncepta do oblikovanja prijedloga).

U uvodu studije autorice prolaze pregled osnovnih teorijskih postavki i trenutnog stanja socioloških studija u urbanom planiranju. U praksi urbanog planiranja i upravljanja, često nije moguće uključiti različite aktere koji utječu na razvoj grada i njegovih sadržaja zbog njihovih različitih odnosa moći. Civilni akteri, iako oni koji svakodnevno koriste prostor i čiji su stavovi iznimno važni za razumijevanje i kvalitetno planiranje prostora, imaju najmanje moći te su najmanje uključeni u donošenje odluka.

Sociološke studije, koje su pomagale osigurati njihovu uključenost, u Hrvatskoj su do kraja 80-ih godina 20. stoljeća bile uobičajeni dio prostornog planiranja, no prelaskom na slobodno tržište privatni interesi postaju dominantni, a ta praksa se gubi. Danas se urbano planiranje bori s ograničenjima zakonskog sustava, politizacijom sustava odlučivanja, nedovoljnom participacijom javnosti, te osobito dugogodišnjim zanemarivanjem društvene dimenzije urbanog života i dugoročnog urbanog planiranja. Navedeno utječe na kvalitetu života građana, osobito u gradovima poput Dubrovnika, u kojima zbog monokulture turizma dolazi do prekomjernog iskorištavanja i devastacije infrastrukture i/ili kulturne baštine.

Sociološke studije pomažu medijaciji između civilnih (građani, udruge), ekonomskih, stručnih i političkih aktera, potiču suglasnost oko prioriteta prostornih planova i prostorne transformacije te inzisti-

raju na participaciji civilnih aktera koji su, kroz ovaj stručno vođeni proces, uključeni u ranim fazama oblikovanja prostornih planova. Na taj način ispunjava se glavna perspektiva urbane sociologije prema kojoj su „grad po mjeri čovjeka” i prostor kao iznimna vrijednost, temelji vizije kvalitetnog planiranja i upravljanja prostorom. Postavljajući tezu da je urbanističko planiranje temelj razvoja svakog grada i istovremeno složeni društveni fenomen, autorice navode kako obnavljanje gradskog tkiva obuhvaća obnovu fizičke strukture, ali uključuje i društveni aspekt gradskog prostora. Stoga je istraživanje posvetilo posebnu pažnju konceptu urbane kvalitete života, istražujući objektivne (infrastruktura, pristupačnost sadržaja i usluga, promet itd.) i subjektivne pokazatelje (zadovoljstvo stanovanjem, dostupnim sadržajem i uslugama, percepcija sigurnosti itd.). Kako bi se postigla visoka kvaliteta života, zaključuju, potrebna je aktivna participacija svih aktera društvenog života.

Nadalje, društveni kolektiviteti poput gradova složene su dinamične strukture u kojima se neprestano „pregovara”, a „pregovore” sačinjavaju (među)odnosi *kolektivnih predodžbi* (kolektivna svijest), *društvenih praksi* i *prostorne morfologije* (urbana forma). Autorice naglašavaju da je Dubrovnik prostor snažnih kolektivnih predodžbi, jedinstvene urbane i prostorne forme, kao i društvenih praksi života. Navedeno ga čini prostorom koji zahtijeva integrativni pristup prostornom planiranju, valorizaciji i zaštiti kulturnog krajolika te prirodnog ambijenta, a koji će uključiti sve relevantne aktere u procese donošenja odluka o prostoru od samih početaka procesa.

Studija se sastoji od tri istraživačka dijela: provedbe istraživanja (analize sadržaja

i participativnog procesa), komparacije i kontekstualizacije rezultata istraživanja te oblikovanja smjernica. Metodologija studije primarno se oslanja na kvalitativni pristup prikupljanju, obradi i analizi podataka, uz dopunu kvantitativnom analizom. Odabrane su metode analize sadržaja, fokus grupa, intervjuja i anketa kako bi se dobio sveobuhvatan uvid u stavove građana Dubrovnika o kvaliteti života i prostornim planovima.

Prva faza izrade studije obuhvatila je analizu relevantnih dostupnih podataka, dokumenata i stručnih studija (poput onih koje se bave razvojem urbanog područja Dubrovnika, upravljanjem povijesnom jezgrom Dubrovnika, konzervatorskom podlogom za kontaktnu zonu te razvojem zelene infrastrukture), analizu stavova civilnih aktera kroz javno dostupne sadržaje (FB grupe, internetske stranice udruga i dr.) i analizu aktivnosti udruga na području Grada Dubrovnika. Na temelju toga, istražene su temeljne prostorne i društvene značajke Dubrovnika, predložene su metode i razrađen je hodogram participativnog procesa. Prvi dio participativnog procesa uključio je prikupljanje stavova stručnih aktera na nacionalnoj (radi dobivanja generalnih uvida) i lokalnoj razini (radi dobivanja specifičnih uvida) putem dvije fokus grupe i niza intervjuja. Drugi dio participativnog procesa odnosio se na tri fokus grupe s predstavnicima civilnog društva, predstavnicima mjesnih odbora te predstavnicima gradskih kotareva Grada. Treći dio participativnog procesa odnosio se na prikupljanje stavova građana putem anketnih upitnika.

U drugoj fazi studije kompariralo se i kontekstualiziralo dobivene podatke te su definirane konzistentnosti odgovora i razlike

u stavovima. Takav pristup, ističu autorice, primjena je integrativnog participativnog pristupa koji podrazumijeva uspostavljanje razumijevanja između različitih aktera, institucija i donositelja odluka u procesima planiranja i upravljanja prostorom koji potpomaže svrhu ove Studije, odnosno balansirane pristupa i stavova različitih aktera u procesu pripreme i kasnije izrade sveobuhvatnih izmjena i dopuna GUP-a i PPU-a Grada Dubrovnika. Na taj način studija je uspostavila koherentan narativ o pitanju kvalitete života stanovnika Dubrovnika i šire okolice, te zaključila da se stavovi, potrebe i preporuke strateških dokumenata, stručnih i civilnih aktera podudaraju u osnovnoj ideji razvoja Dubrovnika. Studija je zatim prikazala bogatstvo relevantnih i dosad nederiviranih problema koji se tiču razvoja Dubrovnika u okviru urbanističkog nesklada i destinacijskog razvoja, od kojih ćemo izdvojiti nekoliko najvažnijih.

Dubrovnik ima potrebne stručne i znanstvene uvide za kvalitetno upravljanje prostorom i njegovom zaštitom. No, na terenu je vidljiva suprotna praksa, ona devastacije prostora i prirodnog okoliša. Stoga se istaknuti problemi tiču pitanja svakodnevnog života i to primarno prometa, komunalne infrastrukture, stanovanja i nedostatka sadržaja ili njihove dostupnosti (osobito na otocima) što izravno utječe na kvalitetu života, negativne demografske procese i mogućnosti ostanka mladih stanovnika. Navedeno je dodatno potencirano i/ili uzrokovano masovnim turizmom. Stoga je temelj daljnjeg prostornog i društvenog razvoja Dubrovnika prepoznata vrijednost kulturne i prirodne baštine, ali i zaštita kulturnog i prirodnog krajolika te unapređenja zelene infrastrukture i kva-

litete života stanovnika. Kvalitetu života potrebno je poboljšati kroz javni prijevoz, mrežu javnih garaža, poboljšanje pješačke infrastrukture, povećanje zelene infrastrukture, omogućavanje priuštivog stanovanja u urbanom području i smanjenje negativnog trenda pretvaranja stambenih objekata u apartmane. Postojeća naselja je urbanom sanacijom potrebno urediti i opremiti potrebnim sadržajima (vrtić, škola, park i dr.). Kod pitanja daljnjeg razvoja ruralnog dijela Dubrovnika, potrebno je istovremeno zaštititi njegov krajolik, ali i omogućiti izgradnju kako ne bi došlo do potpune depopulacije. Što se tiče turizma, potreban je razvoj u skladu s nosivim kapacitetom, smanjenje sezonalnosti te razvoj alternativnih oblika turizma i novih gospodarskih aktivnosti. Zaključuje se da temeljna odrednica razvoja grada, ne samo u prostornom smislu, mora biti poštovanje baštine uz omogućavanje kvalitetnog života sadašnjih i budućih generacija.

Završni dio studije donosi smjernice izvučene iz zaključaka istraživanja, podijeljene prema temama: *urbanistički aspekti, izgradnja i razvoj grada; zaštita kulturne baštine; prometna infrastruktura i održiva mobilnost; turizam i gospodarski razvoj; zelena infrastruktura i javni prostor; javni i društveni sadržaji; zdravlje, sport i rekreacija.*

Ova studija iznimno je važan doprinos urbanističkom upravljanju, planiranju i razvoju Dubrovnika koji je opterećen zastarjelim i štetnim GUP-om, monokulturom masovnog turizma te potrebom za očuvanjem kvalitete života stanovnika. Studija uspješno integrira društvene i prostorne aspekte u proces planiranja te unapređuje načine upravljanja prostorom Dubrovnika uzimajući u obzir potrebe svih aktera

kroz imperativ integrativnog participativnog pristupa. Participacija civilnih aktera u donošenju strateških dokumenata na taj se način razvija izvan i iznad mehanizma zakonski obveznog, ali često nedostupnog javnog savjetovanja, do razine aktivnog sudjelovanja i doprinosa najvažnijem urbanističkom dokumentu razvoja grada od samih njegovih pripremnih faza. U smislu razvoja sociologije danas, ponovno ističe bitnost uključivanja sociološke analize u procese urbanog planiranja i razvoja. Sociološka analiza istovremeno omogućuje razumijevanje složenih odnosa između prostora i društva te ima ključnu ulogu provoditelja stručno vođenog procesa medijacije između svih aktera koji prostor planiraju, njime upravljaju, ali i u njemu žive. Na taj integrativni način, izrađene su smjernice koje odražavaju autentične potrebe i vrijednosti Dubrovnika. Daljnji koraci ostaju promišljati nove načine uključivanja sociološke analize i stručno vođenih procesa participacije u monitoring razvoja ovih urbanističkih planova i evaluacije njihove primjene, a u svrhu otpornog i održivog planiranja i razvoja gradova.

Petra Marčinko

Fran Radonić Mayr
Napuknuće prirode: dijalektika kapitala i biosfere
Durieux, Zagreb, 2024., 193 str.

Fran Radonić Mayr kroz marksističku perspektivu obrađuje vrlo aktualne teme, prokazujući manjkavosti diskursa o održivom razvoju unutar okvira ekološke ekonomije kao jedne grane izrasle iz neoklasične ekonomije, nasuprot radikalnijoj ekološkoj ekonomiji. Tako vidimo kako ne samo da su apeli na individualne potrošače promašeni i cinični (što je već ustanovljena pozicija na ljevici), već su i apeli na kompanije i države kao tržišne agente također promašeni, jer generalizirano tržište kapitalizma nužno ulazi u sukob s prirodom. Također, ono što se naziva politikama identiteta, ponajprije u vidu kritike seksizma, rasizma i rodnog determinizma, autor historijski situira u razdoblje uspostave kapitalizma i pokazuje zbog čega je kapitalizam bio formativna sila uspostave režima društvenih normi u pogledu spola, roda i rase, s implikacijom da nadvladavanje tih pojedinačnih društvenih problema iziskuje nadvladavanje kapitalizma kao sustava koji ih uvjetuje.

Struktura knjige podijeljena je u tri dijela i jedanaest poglavlja. U prvom dijelu naslovljenom *Granice ekološke misli* polemizira se s idejom održivog razvoja i tome suprotstavlja Marxovu ekološku misao zajedno s osnovama marksističke analize kapitalizma, robne forme, vrijednosti i apstraktnog rada. U drugom dijelu, *Napuknuće moderniteta*, iznosi se teza o radikalnom rezu između predmoderne i moderne koncepcije čovjeka i svijeta kroz odnos predmodernog organicizma nasuprot modernom dualizmu. Ta se teza za-